

Język – komunikacja – rozumienie

Beata Udzik
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0000-0002-7794-9084

Zdolność rozumienia i otwarcie na przyjmowanie wiedzy zależą niewątpliwie od poziomu kompetencji językowych i komunikacyjnych nadawcy i odbiorcy. Z perspektywy nadawcy, co w edukacji oznacza często (choć nie powinno jedynie) nauczyciela, chodzi o stosowanie takich środków językowych i technik ich użycia, aby uwzględniały one potrzeby odbiorcy, zwłaszcza wiek i zdolność percepcji. Z perspektywy odbiorcy natomiast chodzi o gotowość odbierania znaczeń wpływających zarówno ze słów, jak i struktur składniowo-stylistycznych czy genologicznych, zatem także rozumienia języka, w którym sensy są werbalizowane. Jak uzyskać tę językowo-komunikacyjną synergię, aby efekt pozwalał na osiągnięcie celów edukacyjnych o bardzo szerokim i wieloaspektowym charakterze? Jak sprawić, aby instrumentalny wymiar języka realizował się jak najskuteczniej? Jakie metody mogą to ułatwiać? Takie i inne pytania dotyczące różnych aspektów kształcenia językowego w szkole zadali sobie autorzy tekstów dwudziestego drugiego numeru „Polonistyki. Innowacji”.

Zapraszamy do lektury artykułów młodych badaczy języka i sytuacji komunikacyjnych, które pośrednio lub bezpośrednio związane są z edukacją. W udostępnianym numerze czasopisma pierwsze próby badawcze studentów i doktorantów występują obok treści przygotowanych przez doświadczonych badaczy i dydaktyków. Zapoznający się z prezentowanymi w dalszej części artykułami czytelnik może odnieść wrażenie, że ich autorzy, podejmując szeroko i wieloaspektowo rozumianą tematykę języka polskiego w szkole, piszą w istocie o przekładzie: specjalistycznego języka przedmiotów szkolnych (co w polskim systemie edukacji oznacza często dziedziny akademickie) na język zrozumiały dla uczniów, języka dawnego na język współczesny, języka regionalnego na język ogólny, języka potocznego na język oficjalny, języka niewerbalnego na język werbalny, gestu

i emocji na język i komunikację. A przecież nie jest to numer czasopisma poświęcony zagadnieniom glottodydaktycznym w ich pierwotnym ujęciu rozumianym jako nabywanie języka obcego czy języka drugiego. Zebrane w niniejszym numerze „Polonistyki. Innowacji” teksty pokazują zatem zarówno szeroki zakres zróżnicowania „języków szkolnych”, jak i coraz bardziej pogłębiające się różnice między używanymi w szkole odmianami języka czy stylami językowymi. Równocześnie jednak autorzy artykułów nie pozostawiają odbiorcy z pesymistyczną konstatacją, że różnice między rejestrami językowymi obecnymi w szkole się pogłębiają, a porozumienie między podmiotami edukacji i zrozumienie tekstów edukacyjnych jest coraz trudniejsze. Wykorzystując badania własne lub dokonując syntezy dostępnych opracowań, proponują rozwiązania pozwalające na częściowe choćby przewyższanie barier i uprzedzeń komunikacyjnych.

Dwoje autorów, **Michał Szczyszek** i **Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk**, prezentuje przeprowadzony w jednej z wielkopolskich szkół pilotażowy projekt edukacyjny *Młody Polonista*. Przygotowywane przez uczniów – uczestników projektu analizy semantyczne i komunikacyjne zebranego samodzielnie materiału służą budowaniu nie tylko większej świadomości językowej, ale także uwrażliwiają na poprawność i kulturę języka jako narzędzia wyrażania intencji nadawcy. Według autorów to bardzo ważny pragmatyczno-edukacyjny cel projektu w świecie podlegającym manipulacjom i mechanizmom dezinformacji. Ponadto zebrany podczas działań projektowych materiał reprezentujący słownictwo uczniowskiego socjolektu pozwoli w przyszłości zbudować korpus czy pogłębiać badania o charakterze interdyscyplinarnym (socjolingwistycznym, metodycznym czy antropologicznym). Wartość podjętych działań mieści się zarówno w ich celach edukacyjnych, jak i naukowych. Młodzi ludzie zyskują wiele umiejętności i satysfakcję z podjęcia działań wykraczających poza szkolną rutynę, a badacze zyskują cenny materiał badawczy, nowy i być może unikatowy, jak na przykład regionalizmy uczniowskie (jednostki leksykalne charakterystyczne tylko dla danej szkoły).

Z kolei **Michalina Surma** w swoim artykule o charakterze komparatystycznym podejmuje problem obecności gwar i dialektów w polskich i niemieckich podręcznikach szkolnych. Autorka skupia się na zestawieniu przykładów ćwiczeń praktycznych dla uczniów w wieku od 12 do 14 lat (starsze klasy szkoły podstawowej w Polsce i młodsze klasy gimnazjum w Niemczech) i porównaniu ich, co daje podstawę do wyciągania wniosków na temat tendencji w nauczaniu o dialektach i gwarach w obu systemach edukacyjnych. Podstawą wyodrębnienia różnych typów zadań są teksty źródłowe będące ich podstawą (literackie, nieliterackie, słowniki, mapy, teksty oryginalne lub preparowane), podsystemy języka, konteksty regionalne oraz rodzaje aktywności uczniowskiej (analizowanie, porównywanie, wyrażanie opinii, tworzenie tekstu). Autorka formułuje ponadto postulaty dydaktyczne dotyczące zmian w edukacji językowej w Polsce w zakresie dialektów i gwar, np. wyjście poza głównie literackie przykłady stylizacji gwarowej i zwiększenie obecności oryginalnych przykładów języka gwarowego czy dołączenie ćwiczeń fonetycznych. Ponadto podkreśla problem niedofinansowania badań dialektologicznych, co powoduje, że tracą one potencjał wdrożeniowy, który prze-

cież mógłby przynieść efekty w postaci uatrakcyjnienia strategii i metod kształcenia w zakresie gwar i dialektów, służyłby poszerzeniu perspektywy o ekolingwistykę, a przez uwrażliwienie na korzyści płynące z tego typu edukacji wspierał ochronę językowej bioróżnorodności i „ekosystemów” regionalnej mowy.

Artykuł **Julii Trojanowskiej** podejmuje ciągle aktualny problem tłumaczenia wewnątrzjęzykowego dla potrzeb dydaktycznych. Jako młoda badaczka staropolszczyzny zainspirowana dyskusją toczącą się w gronie specjalistów naukowych i pisarzy, dotyczącą szans i zagrożeń związanych z uwspółcześnianiem tekstów staropolskich, opowiada się za modernizowaniem języka dawnego. Dostrzega podnoszone przez specjalistów zagrożenia związane z ingerencją w staropolski oryginał, ale eksponując przepaść dzielącą współczesnego ucznia od tekstu sprzed kilkuset lat, podkreśla pragmatyczny aspekt takich działań. Na uwagę zasługuje zwłaszcza propozycja tłumaczenia wybranego kazania, w której w sposób metodyczny autorka wskazuje zarówno kryteria dobrego tłumaczenia, ich hierarchię, jak i sposób postępowania z tekstem. W komentarzu potranslator-skim zwraca uwagę na wyzwania systemowe w zakresie tłumaczenia językowego (fleksja, składnia). Nie pomija też tak ważnego dla zrozumienia tekstów dawnych kontekstu kulturowego.

Badaczki, **Klaudia Zientek i Beata Jędrzejczak**, proponują natomiast czytelnikowi interdyscyplinarną refleksję nad ucieleśnionym poznaniem, które integruje podejście poznawcze, emocjonalne i cielesne w kształceniu językowym. Dotychczas proces zapoznawania się z tekstem miał charakter zindywidualizowany, niemal intymny. Autorki dostrzegają potencjał, jaki tkwi w zintegrowanym podejściu do nauki języka poprzez połączenie perspektywy neuronauk, psycholingwistyki i dydaktyki. Działania na języku i z językiem przestają być jedynie działaniami na symbolach, a nabierają charakteru cielesnego, afektywnego i środowiskowego. Ciało jest postrzegane nie jako element wspierający procesy poznawcze, ale jako zintegrowane z pozostałymi czynnikami narzędzie percepcji świata.

Zastąpienie transmisyjności podejściem interaktywnym i multimodalnym związane jest z wykorzystaniem w procesie edukacji językowej ruchu, gestu, przestrzeni, emocji i relacji społecznych jako podstaw poznawania i rozumienia znaczeń, struktur gramatycznych czy inicjowania komunikacji. Autorki prezentują metody edukacji językowej, które powodują, że „[u]czenie się języka przestaje być zbiorem procedur i strategii, a staje się formą bycia w języku – przestrzenią, w której ciało, głos, gest i emocja współtworzą sens”.

Tekst autorki niniejszego wstępu dotyczy tematów prac olimpijskich, które analizowane są z perspektywy genologii lingwistycznej oraz dydaktyki języka. Należy mieć nadzieję, że narzędzia lingwistyki opisowej mogą posłużyć do wyciągnięcia wniosków o charakterze dydaktycznym, a ujęcie genologiczne znajdzie zastosowanie w pracy nauczycieli przygotowujących swych podopiecznych do olimpiady polonistycznej.

Autorka kolejnego artykułu, **Magdalena Socha**, pisze o języku edukacji szkolnej w szerokim ponadprzedmiotowym ujęciu. Dostrzega, że poziom opanowania języka staje się problemem w edukacyjnym porozumiewaniu się, odnosi się

przy tym również do sytuacji uczniów o specjalnych i zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, w tym także do tych z doświadczeniem migracji. Język edukacji szkolnej jako narzędzie zdobywania wiedzy i rozwijania umiejętności podlega w artykule zdefiniowaniu. Autorka dzieli się wnioskami z ankiet przeprowadzonych wśród nauczycieli oraz odnosi do cech języka służącego komunikowaniu skomplikowanych treści przedmiotowych w podręcznikach szkolnych. Zauważa, że poziom znajomości języka i biegłości w posługiwaniu się nim to warunek rozumienia i werbalizacji skomplikowanych treści przedmiotowych z różnych dziedzin, przeniesionych z akademii do szkoły. Tymczasem w szkole coraz bardziej zaznacza się różnica między językiem codziennej komunikacji a językiem edukacji, który cechuje między innymi różnorodność specjalistycznych pojęć oraz skomplikowanie struktur semantycznych, syntaktycznych i tekstowych. To bardzo ważna refleksja na temat konieczności stosowania strategii wspierających rozumienie treści.

Rozwinięciem niejako myśli Magdaleny Sochy staje się artykuł dwóch autorek, **Klaudii Piskorz i Julii Szyszki**, które zajęły się analizą kompetencji lingwistyczno-dydaktycznych przyszłych nauczycieli matematyki i informatyki. Poprawne posługiwanie się liczebnikami pozostaje dla obu dziedzin kluczowym zagadnieniem z zakresu kultury języka, ale także precyzji rozumienia omawianych podczas lekcji zagadnień. Autorki podjęły próbę określenia stopnia przygotowania studentów do poprawnego posługiwania się liczebnikami. Równie ważna jednak okazała się ich gotowość do dbania o kulturę języka i świadomość, jakie może to mieć znaczenie dla korelacji międzyprzedmiotowej i kształtowania ogólnej kompetencji językowej własnej i uczniów.

W artykule **Olgi Szaniawskiej** podjęto zagadnienie sposobów komunikowania się współczesnych internetowych youtuberów, którzy wchodzą w rolę edukatorów młodych ludzi, przekazują treści obecne na lekcjach języka polskiego, zwłaszcza streszczenia czy omówienia lektur szkolnych, co budzi różne, często skrajne emocje. Forma przekazu może bowiem zarówno przyciągać odbiorców (głównie młodszych), ale i oburzać (głównie starszych). Autorka przedstawia działalność wybranego youtubera, Miecia Mięczyńskiego, analizuje opinie uczniów i nauczycieli na ten temat, identyfikuje szanse i zagrożenia.

Mateusz Rybarski proponuje połączenie technik komunikologii z zadoconymi już w szkolnej dydaktyce metodami kształcenia językowego w zakresie wypowiedzi ustnych i pisemnych, do których należy metoda analizy i twórczego naśladowania wzoru. Autor przedstawia sekwencję działań lekcyjnych, dla których tłem metodologicznym pozostają komunikologia stosowana, teoria aktów mowy i dydaktyka języka. Przykład metodycznie przemyślanych i uporządkowanych działań może stanowić punkt odniesienia dla tworzenia przez nauczycieli podobnych sekwencji ćwiczeń. Propozycja metodyczna dotycząca asertywnej odmowy, którą autor wybrał jako ćwiczoną technikę porozumiewania się, służy kształtowaniu nie tylko skuteczności komunikacyjnej uczniów, ale także ułatwianiu kontaktów społecznych, budowania relacji z innymi ludźmi z poszanowaniem podmiotowości odbiorcy, jak i nadawcy komunikatu.

Patryk Bińkowski w dziale „Laboratorium metodyczne” dopełnia refleksję na temat różnych aspektów kształcenia językowego propozycją o charakterze integrującym kształcenie literacko-kulturowe z kształceniem językowym. Autor proponuje bowiem sposób opracowania z uczniami podczas lekcji zagadnienia stylizacji biblijnej na przykładzie *Widzenia księdza Piotra z Dziadów, części III*.

Całość niniejszego wydania dopełnia napisana przez Beatę Niklewicz recenzja książki zredagowanej przez Karolinę Kubilus, Jerzego Borowczyka i Krzysztofa Skibskiego *pt. Życiorysy lokalne. Trzcianka i okolice*.

Zachęcamy do zapoznania się z dwudziestym drugim numerem „Polonistyki. Innowacji”, mając nadzieję, że prezentowane w nim badania i refleksje dotyczące różnych aspektów związanych zarówno z programem kształcenia językowego, jak i komunikacją językową w szkole okażą się dla Czytelniczek i Czytelników inspirujące.